

ELŐSZÓ

Társadalomtudományi és vallási összefüggések

A vasúti tömegközlekedés 19. század közepi elterjedése számos tekintetben át-
alakította az emberek mozgását. Legszembetűnőbb vonása ennek az volt, hogy
olcsósága és gyorsasága révén tömegessé tette. A munkásemberek, kereskedők,
katonák, diákok, zarándokok egy-két nap alatt meg tudták járni ugyanazt az
utat, ami korábban hosszú heteket, esetleg hónapokat vett igénybe. Mindennek
nemcsak gazdasági indítékai és következményei voltak. A vasút befolyásolta és
átalakította a mindennapi életet is. Kihatott a kereskedelemre, az áruellátásra, a
vásárlási szokásokra, az iskoláztatásra, de megjelentek a vallási és kulturális célú
utazások is. És hamarosan ezek is átalakultak, új formák jelentek meg: a külön-
vonatok.

A tömegessé vált utazás magával hozta a vonatok mind kényelmesebbé tételét.
Az utasok tömegeinek kiszolgálására utasellátó vállalkozások alakultak, és már
a 19. században megjelentek az utazási irodák is, amelyek a vasúttársaságokkal
szoros kapcsolatban működtek. Maga a vasút is vállalkozóként bukkant fel sok
területen: vendéglátó vállalkozásokat indított, nyomvonalát gyakran a várható
utasforgalomnak megfelelően alakította ki. Keskeny nyomtávú formájával pedig
egyes települések térségét gyorsabban és könnyebben kapcsolta a város piacához.

Kiránduló különvonatok

A vasút lehetővé tette, hogy előbb a hivatalból utazók, a tehetősebb rétegek, majd
mindinkább mások is, országokon belüli, majd idegen országbeli, távoli úti célo-
kat is felkeressenek. A gazdasági, kereskedelmi és oktatási célú utazások mellett
megjelentek az első kiránduló vonatok. Az első, szervezett kiránduló különvonat
1841-ben Angliában indult el. Ezt a mintát más országok is átvették. Utazásszer-
vező társaságok alakultak, amelyek előbb nemzeti, majd nemzetközi keretben
kezdtek szervezni a tömeges utaztatásokat. Ez kedvezett jónéhány fürdőnek, ten-
gerparti és hegyvidéki üdülőhelynek, s gyakran az útba eső városoknak is, ahol
az utasok pár órára, egy napra, vagy éjszakára kiszálltak, megszálltak, várost néz-
tek, múzeumokat látogattak.

Zarándok különvonatok

Az európai hálózattá összeálló vasút révén az emberek hazai, ám távolabbi, vagy
éppen külföldi kegyhelyekre is könnyebben és gyorsabban el tudtak jutni.
Egyes országon belüli búcsújáró helyre is indítottak zarándok különvonatokat.
Ennek következtében néhány magyarországi kegyhely látogatottsága megugrott.

Így növelte meg vonzáskörzetét például Máriapócs, Máriagyűd, Mátraverebély is. Felújultak és tömegessé váltak a külföldre vezetett távolsági zarándoklatok is. Ez nagymértékben elősegítette néhány kegyhely, pl. Lourdes népszerűvé válását, vagy vonzerejének növekedését is.

A néprajzi és antropológiai kutatás keveset foglalkozott a tömeges zarándoklatoknak ezzel a formájával, amely ma is él, és Európa számos országában hagyományossá rögzült formái vannak. Ilyenek pl. a betegek zarándokvonata Belgiumból a franciaországi Lourdes-be, az utóbbi évtizedben a magyar katolikusok zarándokvonata Budapestről Częstochowába, vagy akár a búcsúsokat Csíksomlyóra szállító Székely gyors.

A vasút szerepe a Dél-Alföld életében

2014-ben ünnepelte a Szegedi Vasúti Igazgatóság megalapításának 125. évfordulója, és ugyanabban az évben lett 20 éves a Vasúttörténeti Alapítvány. A kettős évfordulóról a vasúttársaság és a Vasúttörténeti Alapítvány közös konferencián emlékezett meg az SZTE Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszékével.

Ezeknek az utaknak egykori és mai szervezését, lefolyását, hatását a kegyhelyekre, áhítatformák, kegytárgyak, énekek, vallási szuvenírek országon belüli és nemzetközi elterjedését mutatja be néhány tanulmány.

Kötetünk két konferencia tanulmánnyá átdolgozott előadásaiból állt össze. Egy SIEF konferencia és az említett szegedi emlékkonferencia előadásaiból. Reméljük, sokunk okulására!

Barna Gábor